

Téma:

**SZAKPOLITIKAI TANULMÁNY –
Nemzetközi Gazdaságfejlesztés
és Külpolitikai Monitor**

Időszak:

2013. július

Dátum:

2013. augusztus 15.

SZÁZADVÉG
ALAPÍTVÁNY

SZÁZADVÉG
GAZDASÁGKUTATÓ KFT.

STRATEGOPOLIS
KÖRNYEZETPOLITIKAI, TÁRSADALMI ÉS STRATÉGIAI KUTATÓ KFT.

Az anyag az NFM_SZERZ/378/1 (2012) számú
szerződés teljesítésére készült

Tartalom

Vezetői összefoglaló	3
A globális értékláncok elterjedése, szerepe	5
A globális értéklánc bemutatása	5
A globalizáció új fázisa	6
A globális értékláncok mozgatórugói, szereplői	7
Az első Stratégiai Partnertalálkozó résztvevői	11
A Stratégiai Partnerek általános észrevételei	11
A gyógyszeripari szereplők ágazat-specifikus észrevételei	12
Az egyik nagy magyar gyógyszeripari vállalat ágazat-specifikus észrevételei.....	13
I. Kutatás-fejlesztési költségekhez kötődő kedvezmény	14
II. Ágazati iparági stratégia	14
III. Gyógyszerkassza alakulásával, szabályozási kérdésekkel kapcsolatos ügyek	15
IV. Kasszatúlköltés finanszírozása (sávós adó)	15
V. Innovációs pályázatok	16
Választások Japánban	17
Újrakezdődő izraeli-palesztin tárgyalások.....	19

Vezetői összefoglaló

Nemzetközi Gazdaságfejlesztés

Aktuális eseti elemzésünk témája a napjainkra egyre elterjedtebb globális értékláncok (GVC) térnyerése, valamint hatásuk a nemzeti szintű gazdaságpolitikai döntéshozatalra. A jelenlegi elemzés alapozó írás, amelynek célja a GVC-vel kapcsolatos általános ismeretek összefoglalása. A következő időszak eseti elemzései az értékláncokkal kapcsolatos speciális, szakpolitikákat érintő témákat járják körül.

Tanulmányunk legfőbb következtetése, hogy a gazdaságpolitikának nem az iparágakhoz, hanem a termelés szakaszaihoz kell igazodnia. Az értékláncok funkcionális terjeszkedésének köszönhetően a termékek mellett a szolgáltatások és a K+F is egyre nagyobb arányban kerül kiszervezésre. A GVC-k legfőbb hajtóereje így napjainkra a tudás lett (humán tőke, infrastruktúra, technológia, beszállítói hálózat), fejlesztése elengedhetetlen a mélyebb globális integráció érdekében. Az értékláncok által megtermelt hozzáadott érték jelentős hányada a KKV szektorhoz kötődik. Véleményünk szerint a gazdaságpolitikának arra kell törekednie, hogy helyzetbe hozza a vállalatokat, melyek önmagukban nem képesek elérni az exportpiacokat. Az anyagi és nem anyagi jellegű támogatások révén a KKV szektor egyre több indirekt exportot termelhet, hozzájárulva a gazdaság dinamikusabb fejlődéséhez.

Befektetői hangulatbarométer

A Stratégiai Partnertalálkozók célja

A Századvég Gazdaságkutató Zrt. hagyományteremtő partnertalálkozókat kezdeményezett a Kormánnyal Stratégiai Partnerségi megállapodást már aláírt, vagy aláírásra készülő nagyvállalatok felső vezetőivel. A találkozók célja a kölcsönös ismerkedésen túl a magyar gazdaságban fontos szerepet betöltő stratégiai partnerek helyzetének, problémáinak megismerése, azok becsatornázása, a kormányzattal folytatott párbeszéd katalizátorként történő elősegítése.

Külpolitikai Monitor

Választások Japánban

Július végén felsőházi választásokat tartottak Japánban. A választásokon a kormányzó Liberális Demokrata Párt és a buddhista gyökerű Új Komeitó fölényes győzelmet aratott. Abe

Sindzō vezetésével ez az első kormány Japánban 6 év után, amely stabilizálhatja hatalmát, mivel az LDP mind az alsóházban, mind a felsőházban többséggel rendelkezik. A kormány így már képes lesz azon nagy jelentőségű intézkedéseket meghozni, amelyekre korábban nem volt lehetősége. A meglehetősen unortodox japán gazdaságpolitikai alakulását érdemes ebből a szempontból figyelemmel követni.

Újrakezdődő izraeli-palesztin tárgyalások

Három év után újra tárgyalóasztalhoz ülnek az izraeliek és a palesztinok. A béketárgyalások John Kerry amerikai külügyminiszter vezeti. Izraeliek és palesztinok utoljára 2010-ben ültek le a tárgyalóasztalokhoz, a tárgyalások ekkor a ciszjordániai telepépítések miatt szűntek meg. Az amerikai külügyminiszter a tárgyalások újraindításával kapcsolatban úgy érvelt, hogy szerintem sokkal nagyobb a regionális instabilitás (Szíria, Egyiptom, Irán) okozta nyomás a két félen, ezáltal a korábbi megoldhatatlannak tűnő problémák felett is nagyobb esély van arra, hogy rugalmasabb kompromisszum jöjjön létre. Az izraeli és a palesztin társadalom meglehetősen szkeptikus a tárgyalások eredményességével kapcsolatban.

Nemzetközi Gazdaságfejlesztés

A globális értékláncok elterjedése, szerepe

Napjainkban a termelés nemzetközi széttagoltsága, a globális értékláncok (global value chains, GVC) elterjedése egészen más megvilágításba helyezi a világgazdaságot. Éppen ezért rendkívül fontos, hogy megértsük, hogyan is működnek ezek, milyen módon befolyásolják a gazdaságok teljesítményét és a gazdaságpolitikát. Az OECD [2013] tanulmánya rendkívül részletes választ nyújt ezekre a kérdésekre.¹ Az aktuális eseti elemzésünk egy sorozat első elemének tekinthető, mely sorozatban a GVC-k elterjedésével, statisztikai számbavételével, szerepével, gazdasági hatásaival foglalkozunk, és minden esetben levonjuk ezekből a legfőbb gazdaságpolitikai implikációkat. A jelenlegi tanulmányban bemutatásra kerül, hogy mik a GVC-k és mi vezetett az elterjedésükhöz. Mindezekből pedig feltárjuk, hogy milyen kihívásokkal szembesülnek a kormányzatok, és ezekből milyen gazdaságpolitikai feladat következik, amennyiben a cél a világgazdaságba való mélyebb integrálódás.

A globális értéklánc bemutatása

A fogalom megértéséhez először nézzük a definíciót kicsiben: a vállalat értékalkotó tevékenységének teljes spektrumát nevezzük vállalati értékláncnak, amely magában foglalja a dizájn kitalálását, a gyártást, a marketinget, a szállítást és terméktámogatást (Porter [1986]).² Ezeket a tevékenységeket azonban gyakran kiszervezik, és egy-egy termék előállításában több vállalat is részt vehet. Amennyiben pedig ezek a vállalatok különböző országokban találhatók, akkor beszélhetünk globális értékláncról.

A GVC-k meglehetősen változatos formát ölthetnek iparágak, vállalatok, termékek és szolgáltatások szerint. Alapvetően azonban két fajtáját lehet megkülönböztetni (Baldwin – Venables [2010]).³ Az első esetben az értéklánc a klasszikus futószalag szerű gyártáshoz hasonlít, ahol a termék/szolgáltatás szekvenciális előállítással készül („kígyó” típusú értéklánc). A másik típus esetében létezik végső összeszerelő, ahová különböző helyekről érkeznek a félkész termékek („pók” típusú értéklánc).

¹ OECD [2013]: Chapter 1. The rise of global value chains. In: Interconnected Economies: Benefiting from Global Value Chains. OECD Publishing

² Porter, M. E. [1986]: Competitive Advantage – Creating and Sustaining Superior Performance. Harvard University Press, Cambridge, MA.

³ Baldwin, R. – Venables, A. [2010]: Spiders and Snakes: Offshoring and Agglomeration in the Global Economy. NBER Working Paper Series No. 16611

A globalizáció új fázisa

A gyártás, a kereskedelem és a beruházás egyre inkább részét képezi a globális értékláncoknak. A termelési folyamatok földrajzilag diverzifikáltabbá váltak az elmúlt évtizedek során, ahogy a vállalatok több és több értékteremtő munkát szerveztek ki. Egy 2009-es felmérés szerint, melyben 300 multinacionális vállalatot kérdeztek meg, átlagosan a válaszadók fele az alkatrészgyártást, a végső összeszerelést és a raktározást külföldön végezteti el.⁴

A globális értékláncok ereje abban rejtezik, hogy az értékteremtési folyamat egyes részeit a világon szétszórva végzik el ott, ahol éppen kedvezőbb körülmény mutatkozik. Az elmúlt két évtizedben felgyorsult globalizáció ezzel talán egy új fázisba ért, köszönhetően a GVC-k elterjedésének. Gereffi és Lee [2012] egyenesen azt állítja, hogy bár maga az értéklánc globalizálódása nem új keletű jelenség, mégis a modern globalizáció meghatározó jellemzője.⁵ Ezt a folyamatok kiterjedtségére, sebességére, komplexitására alapozzák. Napjainkra a globális értékláncok nem csak földrajzilag nyújtóztak el, de szektorok között (a szolgáltató szektor is egyre inkább részét képezi a GVC-knek) és funkcionálisan is (nem csak a termelés és kereskedelem, de a kutatás-fejlesztés és az innováció és világszerte széttagolt).

A köztes kereskedelem (vagyis a nyersanyagok, félkész termékek országok közötti kereskedelme) nagyban hozzájárul ahhoz, hogy az export és az import volumennövekedése messze meghaladja egy adott ország GDP növekedését. Az FDI növekedése pedig egyértelműen a globális értékláncok elterjedését is magával hozza, és tovább mélyíti a globalizációs folyamatot. Az ilyen mértékű integráció segített a felzárkózó, fejlődő, nagy országoknak, mint a BRIC csoport.⁶ Ugyanakkor a kis, nyitott gazdaságok – pl. Magyarország – is sokat profitáltak a folyamatból, és megvethették lábukat a globális gazdaságban.

A globális értékláncok napjainkban, ahogyan korábban említettük, funkcionalitásban is terjeszkednek. Bár továbbra is a késztermékek teszik ki a legnagyobb súlyt a nemzetközi kereskedelemben, az FDI és a terciér szektor is egyre inkább részét képezik a láncoknak. Elsősorban az információ, kommunikáció területén találkozhatunk napjainkban a szolgáltatások globalizált kereskedelmével. Mindez felhívja a figyelmet arra is, hogy a nemzetközi gazdaságfejlesztésre vonatkozó politikának már nem csak a hagyományos termelő ágazatokat, de a szolgáltató szektorban működő vállalatokat is érdemes támogatnia a nemzetközi integrációban.

⁴ MIT Center for Transportation and Logistics [2009]: Global SCALE Network.

⁵ Gereffi, G. – Lee, J. [2012]: Why the World Suddenly Cares About Global Supply Chains. Journal of Supply Management Vol. 48, No. 3. pp. 24-32.

⁶ BRIC: Brazília, Oroszország, India, Kína

A GVC-k térhódítása és fejlődése miatt a gazdaságpolitikának figyelembe kell vennie a globalizációs folyamat változását, és reagálni arra. Ugyanakkor egyértelmű politikai implikációk jelenleg még nem alakultak ki, nincsen legjobb gyakorlat arra vonatkozóan, hogy milyen módon lehet a globális értékláncokban rejlő lehetőségeket leginkább kiaknázni. Ennek ellenére az OECD [2013] tanulmánya nyomán a jelenlegi és soron következő eseti tanulmányainkban megpróbálunk erre vonatkozó javaslatokat tenni.

A globális értékláncok mozgatórugói, szereplői

A GVC-k gyors elterjedése számos tényező együttes eredménye: az üzleti és szabályozói környezet változása, a vállalati gondolkodás átalakulása mind jelentősen hozzájárultak a globalizációhoz. Az üzleti környezet alatt elsősorban a költségek drasztikus csökkenését értjük. A kereskedelmi költségek (vámok, illetékek, szállítás, raktározás, árrések stb.) jelentős visszaesése az évek folyamán fokozatosan tette lehetővé azt, hogy megtérüljön a kiszervezés. A szolgáltatások esetében a kommunikációs költségek visszaesése segítette a GVC-k elterjedését. Ma és Van Assche [2010] szerint is a legfontosabb mozgatórugó a kereskedelmi költségek visszaesése, tekintve, hogy a gyártási folyamat során számos határt átlépnek a nyersanyagok és félkész termékek.⁷

A szabályozói környezet esetében elsősorban a liberalizáció, a vám- és nem vámjellegű akadályok leépítése biztosított lehetőséget a GVC-k elterjedéséhez. Az FDI-áramlásra vonatkozó szabályozások enyhülése is jelentősen hozzájárult a nemzetközi termelés térnyeréséhez.

A vállalati gondolkodás és folyamatok esetében elsősorban az információs és kommunikációs technológia fejlődése volt a globális értékláncok legfőbb mozgatórugója. Baldwin [2009] tanulmánya szerint a technológia fejlődése komoly teret biztosított a GVC-k elterjedésére, hiszen olcsóbbá és könnyebbé tette a kapcsolattartást, a folyamatok koordinációját.⁸ A globalizáció elterjedése önmagában is hatott az értékláncokra, tekintve az egyre erősödő belföldi és nemzetközi versenyt. A hatékonyság növelésének és a költségek csökkentésének érdekében így a vállalatok külföld felé is nyitottak. Ennek volt köszönhető, hogy a termelés munkaintenzív részét olyan országokba telepítették, ahol alacsony a munkaerő költsége.

Fontos még megemlíteni a tudást, mint a GVC-k hajtóerejét. Napjainkban az innováció és kutatás-fejlesztés is egyre gyakrabban határokon átívelően zajlik. Ennek értelmében azok a GVC-ben résztvevő országok jelentős előnyre tehetnek szert, ahol megfelelőek a „stratégiai készletek”: a képzett munkaerő, a technológiai tudás, a beszállítói hálózat és a

⁷ Ma, A. – Van Assche, A. [2010]: The Role of Trade Costs in Global Production Networks – Evidence from China's Processing Trade Regime. Policy Research Working Paper No. 5490, The World Bank

⁸ Baldwin, R. [2009]: Integration of the North American Economy and New-Paradigm Globalisation. CEPR Discussion Paper Series No. 7523

versenytársak, akiktől tanulni lehet (OECD, 2008).⁹ Ennek tudatában tehát a mindenkori gazdaságpolitikának érdemes arra irányulnia, hogy ezek a „stratégiai készletek” növekedjenek, és ezzel beléphessünk a globális értéklánc egy felsőbb szintjére.

A nemzetközi kereskedelmi és beruházási tevékenységüknek köszönhetően a multinacionális vállalatok a GVC-k legfontosabb szereplői. Vállalati szintű adatokat vizsgálva az tapasztalható, hogy az export elsősorban néhány nagy, gyakran multinacionális vállalathoz köthető. Mayer és Ottaviano [2007] számításai szerint Európa exportjának 80 százaléka a vállalatok 10 százalékához köthető.¹⁰ Az ilyen becslések azonban téves képet mutatnak a KKV szektor szerepéről az értékláncokban, amelyek gyakran félkész termékekkel látják el az exportáló vállalatokat. Slaughter [2013] számításai is alátámasztják a KKV-k fontosságát: az Egyesült Államokban működő átlagos multinacionális vállalat több mint 3 milliárd dollár értékben vásárol, közel 6000 KKV-tól inputokat a termeléséhez, ami a cég teljes inputköltségének egynegyedét teszi ki.¹¹ Ennek fényében a kis- és középvállalkozások rendkívül fontos szereplői a GVC-knek. Annak ellenére tehát, hogy a KKV-k gyakran nem exportálnak direkt módon, hozzáadott értékük így is megjelenik az exportban. Meglátásunk szerint így a kormányzat azon politikája, mely a KKV szektor erősítését célozza, támogatandó. Azonban a fentiek fényében nem csak a direkt export támogatása fontos, hanem a beszállítói hálózatokba – a globális értékláncokba – való beépülés is komoly hasznot hozhat nemzetgazdasági szinten. Az anyagi erőforrások (beruházási és fejlesztési támogatások) nyújtása mellett egyéb adminisztratív (piackeresés, tanácsadás stb.) segítséget is fontos biztosítani számukra.

Az exportnak ugyanakkor import igénye is van, mivel a globális értékláncok esetében sokszor először a nyersanyagot vagy félkész terméket importálni kell, megtermelni a hozzáadott értéket, majd tovább exportálni. Erre vonatkozóan Miroudot és De Backer [2013] munkájára alapozva az OECD közölte a GVC részvételi indikátort a tagországokra. Ez megmutatja egyrészt azt, hogy mekkora a külföldi inputok aránya az exportban (hátra irányuló részvétel az értékláncban). Továbbá azt is számszerűsíti, hogy az export a világ többi részében hány százalékban jelenik meg importált inputként (előre irányuló részvétel). Ezzel tehát lényegében megmutatja egy ország globális értékláncban betöltött szerepét. A számok alapján jól elkülönülnek a kis nyitott gazdaságok és nagyhatalmak vagy erőforrásban gazdag országok. Utóbbiak esetében az inputok döntő többsége belföldről származik, ám az adott gazdaságban készülő termékeket ennél jóval nagyobb mértékben használják fel inputként más országok. Például az Egyesült Államok exportjának kívülről jövő részaránya 15

⁹ OECD [2008]: The Internationalisation of Business R&D: Evidence, Impacts and Implications. OECD Publishing

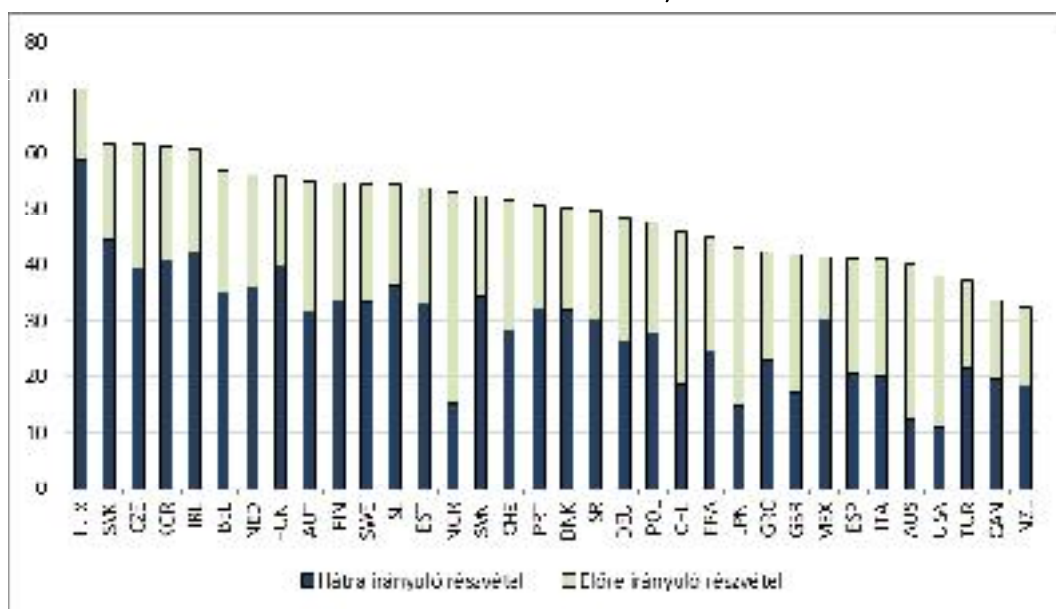
¹⁰ Mayer, T. – Ottaviano, G. I. P. [2007]: The Happy Few: The Internationalisation of European Firms – New Facts Based on Firm-level Evidence. Bruegel & CEPR, Bruegel Blueprint Series, Vol. III.

¹¹ Slaughter, M. J. [2013]: American Companies and Global Supply Networks: Driving US Economic Growth and Jobs by Connecting with the World. Washington, DC.

százalékos, de összességében 50 százalékos a részvételi indexe, tekintve, hogy az USA-ban gyártott termékeket nagy arányban használják fel a világ más részein inputként.

A kis nyitott gazdaságok, mint Luxemburg, Szlovákia, Csehország vagy Magyarország sokkal inkább forrásigényesebbek a GVC szempontjából. A hátra irányuló részvétel hazánkban magas, 40 százalékos, vagyis az exportunk több mint harmada importon alapul. Ugyanakkor a hazánkban gyártott termékek vagy szolgáltatások más országok inputjaként szolgálnak, pontosan az exportunk 16 százaléka tartozik ide. Így összességében Szlovákiától és Csehországtól elmaradva, hazánk exportjának 56 százaléka tartozik a GVC valamely fázisába. Ez azonban előnyként is értelmezhető, hiszen amennyivel kevesebb a GVC-khez köthető export részarány, annnyival több a láncon kívüli direkt export.

1. ÁBRA: GVC RÉSZVÉTELI INDIKÁTOR ÉRTÉKE OECD ORSZÁGOKBAN, 2009 (SZÁZALÉK AZ EXPORT ARÁNYÁBAN)

Forrás: OECD [2013], 30. o.; Századvég-szerkesztés

Első lépésben tehát a direkt export támogatása a fontos, azonban amennyiben ez korlátokba ütközik, úgy a fenti részvételi indikátor javítására kell törekedni. Ez meglehetősen összetett feladat, melynek során az előre irányuló részvétel arányának (indirekt export) emelése lenne javasolt. Az OECD az értékláncban elfoglalt hely alapján két fajta országot különböztet meg: „upstream” és „downstream”. Előbbi esetében a gazdaság az értéklánc elején foglal helyet és nyersanyagot biztosít vagy tudást (K+F+I, dizájn stb.). Ezzel szemben a „downstream” országok inkább az értéklánc közepén, végén találhatóak. Itt történik az összeszerelés a félkész termékekből vagy szolgáltatást nyújtanak a termékhez kapcsolódóan. Ez utóbbi csoportba tartozó országok azonban a késztermékhez alacsonyabb hozzáadott értéket biztosítanak, mint az „upstream” gazdaságok. Mindezek tudatában Magyarország számára a

legfőbb fókusz, hogy az értékesítési lánc elejére kerüljön, mégpedig a kutatás-fejlesztési és innovációs képességei kiaknázásával. Ezt párosítva a hazai KKV szektor támogatásával, egy olyan gazdaságpolitikai ösztönző kidolgozását javasoljuk, mely a KKV-kat elsősorban innovációra ösztönzi, melyet a globális értékláncokban lehet értékesíteni.

Összesítve a GVC témával foglalkozó tanulmány sorozat jelenlegi, megalapozó írásában levont tanulságokat, kirajzolódik egy olyan gazdaságpolitikai kép, amelynek – a hagyományos móddal ellentétben – nem egyes iparágakat kell támogatnia, hanem termelési szinteket, funkciókat. Azokat a tevékenységeket, amelyek magasabb hozzáadott értéket tudnak termelni a globális értékláncban. Mindehhez pedig olyan területeket kell támogatnia a gazdaságpolitikának, mint a humán tőke minőségének fejlesztése, magas-szintű infrastruktúra kiépítése, az ipar és az egyetemek, kutatóműhelyek közötti együttműködés ösztönzése, a kutatás-fejlesztés előtérbe helyezése. Mindezek mellett pedig helyzetbe kell hozni azokat a kis- és középvállalkozásokat, melyek önmagukban nem képesek az exportpiacra kilépni, ám jelentős hozzáadott értéket tudnak termelni a globális értékláncban, növelve ezzel hazánk indirekt exportját. A sikeres gazdaságpolitikához arra is szükség van, hogy megtaláljuk a nemzetközi környezetben azokat a partnereket, akik előnyre tehetnek szert, ha bizonyos értékteremtő tevékenységeiket hazánkba helyezik át, ebben pedig nagy szerepe van a beruházásösztönző intézményeknek és a megfelelő beruházási környezetnek. A következő időszak eseti elemzéseiben már részletesebben is foglalkozunk egy-egy speciális, a globális értékláncokhoz kapcsolódó témakörrel.

Befektetői hangulatbarométer

Az első Stratégiai Partnertalálkozó résztvevői

Az első, 2013. július 2-i találkozón hét vállalkozás vett részt. Ebből három gyógyszeripari, két telekommunikációs, egy élelmiszeripari és egy

A Stratégiai Partnerek általános észrevételei

A Stratégiai Partnerségi találkozón születtek általános, a résztvevő összes Stratégiai Partner vállalathoz köthető megállapítások, amelyek a következőképpen foglalhatók össze:

- Általános véleményként fogalmazódott meg, hogy a multinacionális vállalatok megértették a Kormány szándékait, és elfogadták a különadókat, amelyek segítségével a gazdaság visszavezethető a fenntartható pályára.
- Mindazonáltal megemlítették, hogy további nehézségeket ró a vállalatokra az E-útdíj, a különadók rendszere és az esetlegesen bevezetésre kerülő a reklámadó.
- Fontos körülményként említették, hogy vagy nincs, vagy rendkívül esetleges az érdemi párbeszéd a kormányzat és a gazdaság szereplői között. Éppen ezért a Századvég Gazdaságkutató Zrt. által kezdeményezett partnertalálkozót előremutató lépésnek tekintik, és reményüket fejezték ki arra vonatkozóan, hogy észrevételeik a kormányzati munkába becsatornázódnak.
- Nem indultak el azok a munkacsoportok, amelyek összehívása a Stratégiai Partneri Együttműködési Szerződés alapján a kormányzat feladata lenne.
- Szó esett az élelmiszeripar helyzetéről. Nem működik az élelmiszeripari munkacsoport, a magyar termékek aránya gyakorlatilag minden területen csökken. Javaslat fogalmazódott meg, hogy az élelmiszeripar nevesítetten jelenjen meg a támogatott iparágak között
- A magyar áruk helyzete – szektoroktól függetlenül – folyamatosan romlik a belpiacon.
- A multinacionális cégeknél központosított folyamat keretében döntenek beszerzésekről, amely bizonyos szintig alakítható, de ha valami nem versenyképes, azt inkább előbb, mint utóbb leépítik. A várakozások szerint a sertéspiac lehet a következő, amely nagyon hamar összeomolhat
- A legfontosabb kérés a hosszú távú kiszámíthatóság, a nyitottság és a kommunikáció. A partnertalálkozó résztvevői örömmel vennék a stratégiai szerződésekben megfogalmazott munkacsoportok legkésőbb ősszel történő elindítását, és a folyamatos egyeztetés megindítását a Kormányzat és a Gazdaság szereplői között.

A gyógyszeripari szereplők ágazat-specifikus észrevételei

- A gyógyszeripari szereplők jelezték, hogy a jelenlegi finanszírozási rendszer komolyan veszélyezteti a magyar gyógyszergyárak nemzetközi versenyképességét, ugyanakkor a fejlesztési területeken sem kapnak támogatást. Az EU-s kutatási forrásokat nem tudják kihasználni a gyógyszeripar sokkal hosszabb fejlesztési periódusai miatt, az általuk használt kiválósági pályázatok pedig gyakorlatilag megszűntek;
- Azon országok szabályozóit alkalmazta a Kormányzat, ahol nincsen helyi gyógyszeripar, így azokat nem is volt érdeke védeni;
- Gyógyszeripari szabályozási szempontból hazánk a legrosszabbak között van, és a minisztériumokkal való kommunikációban nem hatnak a gazdasági érvek. A gyógyszer-támogatási eljárásrend és támogatás-politika hatékonyabbá tétele érdekében a jövőben folyamatos és konstruktív párbeszédre lenne szükség az ipar és az egészségügyért felelős Államtitkárság között;
- Megértve a Kormány előtt álló uniós szintű makrogazdasági és költségvetési kihívásokat, az ágazat az elmúlt években együttműködést tanúsított a hatóságokkal a gyógyszerár-támogatási keretösszeg betartásában, azonban a jelenlegi szint a következő években a betegek egészségmegőrzésére tekintettel nem tartható fenn. A lakosság egészségi állapotának további javítása és az eddig elért ellátási színvonal megtartása érdekében a gyógyszer-közkiadások növelése indokolt;
- Új, átlátható, az egészségügyi prioritásokhoz kötött, értékalapú befogadási eljárásrend kidolgozása szükséges az ártámogatási kérelmekkel kapcsolatos elmaradások felszámolására, és az új innovatív készítmények és törzskönyvezett indikációk ütemezett befogadására annak érdekében, hogy a magyar betegek is minél hamarabb hozzájuthassanak a számukra szükséges korszerű terápiákhoz;
- Az egyik gyógyszeripari cég szerint a generikus gyógyszerekre vonatkozó jelenlegi szigorú szabályozás felülvizsgálata és módosítása szükséges (pl. delista-korlát eltörlése, preferált ársávba kerülés második körben árcsökkentés révén) a betegellátás biztosításának érdekében, mivel a jelenlegi rendszer tovább már nem fenntartható;
- *A generikus verseny ösztönzésére kialakított vaklicit módszer következményeként a tradicionális, jó minőségű magyar termékek kiesnek a támogatásból, csökken a forgalmuk, gyártásuk nem lesz gazdaságos, így a magyar betegek nem juthatnak hozzá a megszokott termékekhez, mert a gyártó vállalatok kivonni kényszerülnek ezeket a magyar gyógyszerpiacról. Ily módon súlyos hátrányba kerülnek a magyarországi gyártók az olcsó, esetenként kétes minőségű termékeket forgalmazó importőr cégekkel szemben. Ennek következtében munkahelyek válhatnak bizonytalanná a Magyarországon gyártó gyógyszercégeknél;*

- *Partneri együttműködés az egészségügy hatékonyságának javítása érdekében:* Magyarországnak a népegészségügyi programokat tekintve követnie kellene a nyugat-európai mintát és komolyabb erőfeszítéseket tennie az ilyen irányú kezdeményezések előmozdítása érdekében mind keretrendszer, mind pedig anyagi támogatás szintjén. Az elöregedő társadalom problémája és az ezzel járó kiadások folyamatos növekedése jelentős terhet ró a központi költségvetésre, így az ilyen irányú preventív lépésekkel szerkezeti megújulás lenne elérhető, és könnyebben finanszírozható lehetne az egészségügy.

A gyógyszeripari ágazat közreműködése szükséges a hatékony és ésszerű gyógyszerfogyasztást elősegítő programok kidolgozásában, a szakmai és finanszírozási terápiás protokollok betartásában.

Az egészségügy finanszírozására felhasználható EU alapok leghatékonyabb lehívására szolgáló projektek kidolgozása szükséges annak érdekében, hogy a magyar egészségügy finanszírozására rendelkezésre álló strukturális és alternatív források felismerhetőek és elérhetőek legyenek.

A központi támogatások rendszerét el kell mozdítani a gyógyszeripar sajátosságait jobban kezelő irányba. Fontos lenne igazi fellendítő hatással bíró gyógyszer-specifikus K+F pályázati rendszer kidolgozása, mely a fenntarthatóságon túl tényleges kitörési és fejlődési lehetőséget biztosít a pályázó vállalatok részére;

- *Export tevékenység ösztönzése:* a gyógyszeripari vállalatok magyarországi gyáregységeiben előállított, saját termékeinek értékesítésére irányuló exporttevékenység jelentős gazdaságélénkítő hatással bír, ebből adódóan szükségszerű ezen tevékenység támogatása és elősegítése egy megfelelő ösztönző rendszer bevezetésével;
- *Hazai gyártókapacitások védelme, támogatása:* a magyarországi gyártókapacitások megtartása és további bővítése kiemelkedő fontosságú a kormányzati célok elérésében, hiszen a gyártási tevékenység nagyban hozzájárul a foglalkoztatás növeléséhez, illetve az ország exporteredményeinek javulásához. Ennek érdekében szükséges a jelenlegi szabályozási és finanszírozási eszközök felülvizsgálata, a hazai termelést gátló tényezők elhárítása és hatékony ösztönzők bevezetése.

Az egyik nagy magyar gyógyszeripari vállalat ágazat-specifikus észrevételei

A cég képviselői egy külön feljegyzésben is összefoglalták cégüket és az ágazatot érintő problémákat. Tekintettel arra, hogy Miniszterelnök Úr többször is hangsúlyozta a nemzeti tulajdonban lévő, a regionális és a világpiaci versenyben is életképes nagyvállalatok

fontosságát, valamint tekintettel arra, hogy e vállalkozás (továbbiakban Vállalkozás) objektív szempontok alapján, méreténél, kompetenciáinál fogva ezen vállalatok közé sorolható, ezért fontosnak tartjuk észrevételeik becsatornázását a kormányzati stratégia-alkotás folyamatába.

I. Kutatás-fejlesztési költségekhez kötődő kedvezmény

Gyógyszeripari különadót 2007. óta kell fizetniük a gyógyszercégeknek, míg a kutatásfejlesztési költségekhez kötődő kedvezmény intézménye 2009. óta létezik. (Ez utóbbiról a Gyógyszergazdaságossági törvény rendelkezik.) A K+F kedvezmény intézménye elengedhetetlenül fontos ahhoz, hogy a jelentős, iparág-specifikus befizetések mellett a Vállalkozás fenn tudja tartani azt a régióban egyedülállóan magas K+F költést, amely stratégiai jelentőséggel bír úgy a Vállalkozás mint a nemzetgazdaság számára. A 2007 óta eltelt időszakban a Vállalkozásnak nem okozott problémát sem a Gyógyszeripari különadó kapcsán jelentkező befizetési kötelezettségek teljesítése, sem az igénybe vehető K+F kedvezmény elszámolása, valamint az EU részéről sem érkezett ezzel kapcsolatos negatív visszajelzés.

Az elmúlt hetekben ugyanakkor olyan megkeresés érkezett az EMMI részéről, amelynek értelmében felmerül a jelenlegi rendszer megváltoztatásának lehetősége. A változtatás értelmében olyan K+F költségek is elszámolhatóvá válnának, amelyek jelenleg nem tartoznak a jogalkotó szándéka szerint a figyelembe vehető költségek közé. Ezen intézkedéseknek így – véleményük szerint – negatív költségvetési kihatása lenne. Az a Vállalkozás álláspontja, hogy a K+F ösztönzőnek a magyarországi valós kutatás-fejlesztési tevékenységet és ráfordításokat kell támogatnia, és nem lehet cél a jogosultak körének indokolatlan kiterjesztése.

A Századvég Gazdaságkutató Zrt. ezen K+F támogatási rendszer átalakítási törekvések felülvizsgálatát tartja kívánatosnak annak érdekében, hogy a K+F támogatási rendszer továbbra is elsősorban valós K+F tevékenységet támogasson.

II. Ágazati iparági stratégia

Az NGM szakmai felügyelete és irányítása mellett 2012-13 során többek között gyógyszeripari ágazati stratégiát alkottak az ágazat szereplői, rövid és közép távra fókuszáló részletes akciótervvel együtt. Ezen stratégia aláírására 2013. márciusában került sor. Az ünnepélyes aláíráson a kormányzat képviselőjében Csizmadia Norbert versenyképességért felelős államtitkár vett részt, aki azóta távozott ebből a pozícióból.

A Vállalkozás véleménye szerint az ágazati stratégiák akcióterv részének megvalósítása kulcsfontosságú ezen iparágak versenyképességének fenntartása szempontjából, de az NGM-en belüli átszervezést követően nincsen információik a megvalósítással kapcsolatban. A Vállalkozás szeretne ez ügyben tájékoztatást kérni, illetve felajánlani segítségét az NGM érintett részlege, vagy részlegei számára az akcióterv megvalósítását illetően. Varga Miniszter Úr arról tájékoztatta a Vállalkozás vezetését, hogy a téma Greinstetter Balázs helyettes államtitkárhoz került, vagy fog kerülni.

III. Gyógyszerkassza alakulásával, szabályozási kérdésekkel kapcsolatos ügyek

A Vállalkozásnál bíznak benne, hogy a 2014-es évre vonatkozó költségvetési előirányzat reális alapokon nyugszik majd. Az eddigi igen jelentős megtakarításokat a generikus készítmények gyártói, túlnyomó részben a MAGYOSZ tagvállalatai viselték. További terheket ez a gyártói kör nem tud elviselni, így amennyiben újabb megtakarítás elérése a cél, azt az innovatív készítmények gyártóinak kell viselniük.

IV. Kasszatúlköltés finanszírozása (sávós adó)

A jelenlegi jogszabályban rögzített elvvel, amely szerint a kasszatúlköltés finanszírozása piaci részesedés arányában történjen, a Vállalkozás nem ért egyet, mivel ez csökkenő piaci részesedésük ellenére ismételten a hazai gyártókat terhelné arányaiban jobban, semmint azon termékek forgalmazóit, amelyek termékeinek forgalma nő, vagyis amely termékek növekedése miatt lesz kasszatúlköltés. A MAGYOSZ tagvállalataira a jelenlegi szabályozási elv szerint a kiadások közel 25 %-a esne.

A Vállalkozás álláspontja szerint a kasszatúlköltés finanszírozását azon termékek gyártóinak kellene állniuk, amely gyártók termékei miatt nem tartható a költségvetési törvényben előírányzott gyógyszer-támogatási összeg.

Ezért a kasszatúlköltés finanszírozására egy olyan módszert javasolnak a Richter szakértői, amely szerint a kasszatúlköltést azon gyógyszerek gyártói viseljék, amely termékek a gyógyszer-támogatás növekedését okozták. Javaslatuk a kiadási többlet gyártók közötti szétosztási módszertanát érinti, azaz a gyártók közötti igazságosabb elosztást teszi lehetővé. Az átalakítás adózási szempontból nem jelent évközi adóváltoztatást, továbbá az átalakítás nyomán az Államra sem hárul nagyobb teherviselés a jelenlegi szabályozásban foglaltakhoz képest, vagyis az átalakítás fiskális hatása zérus.

V. Innovációs pályázatok

A Vállalkozás számára kulcsfontosságú innovációs tevékenységének támogatása pályázati források allokálásán keresztül. Pályázatot nyújtottak be az ún. Kiválósági Pályázatok keretében, amely nagyságát és pályázati struktúráját tekintve alkalmas lehet egy gyógyszeripari nagyvállalat K+F tevékenységének érdemi támogatására, azonban a pályázat aktuális státuszával kapcsolatban nincsenek további információik. A Kiválósági Pályázattal kapcsolatban a cég illetékesei tájékoztatást várnak.

Külpolitika Monitor

Választások Japánban

Július végén felsőházi választásokat tartottak Japánban. A választásokon a kormányzó Liberális Demokrata Párt (LDP-Liberal Democratic Party) a buddhista gyökerű Új Komeitóval (NKP) koalícióban fölényes győzelmet aratott. Abe Sindzó vezetésével ez az első kormány Japánban 6 év után, amely stabilizálhatja hatalmát, mivel az LDP mind az alsóházban, mind a felsőházban többséggel rendelkezik.

Az LDP és Sindzó Abe számára ez mindenképp nagy eredmény, hiszen ez által képesek lehetnek olyan intézkedéseket meghozni, amelyre korábban nem volt lehetőségük. Az LDP kampányában a Sindzó Abe által fémjelzett gazdaságpolitikai kérdésekre koncentrált. A nem ortodox gazdaságpolitikai irányvonalat a politikus után abenomicsnak nevezik. Az abenomics három fő elemből épül fel:

- a) agresszív monetáris lazítás
- b) erőteljes fiskális élénkítés
- c) átfogó növekedési stratégia

Az első a monetáris könnyítések, a második a fiskális stimulusok, ezek már 2013 év elején elkezdődtek a szigetországban. Érdekesebb az abenomics harmadik pillére, amely a hosszabbtávú strukturális átalakításokról szól. A harmadikkal kapcsolatban sokkal több kétség merült fel eddig, mint a többivel kapcsolatban. Ezek - azaz a hosszabbtávú strukturális átalakítások – a választásokig vártak magukra.¹² Az abenomics lényege, hogy radikális választ kíván adni a Japán gazdaságot évek óta sújtó problémákra. Orvosolni kívánja a GDP lassan 240 százalékhöz közelítő államadósságot és a jelentős deficitet.

Az LDP és Sindzó Abe a választási győzelmet, noha ki kell emelni, hogy meglepően alacsony részvétellel zajlottak, egyértelműen az abenomics sikereként könyvelte el. Az első két lépés sikerét tekintve sokkal kevesebb kétely merült fel szakértőkben, azonban a harmadik pillér sok szempontból érzékenyebb. Annyi bizonyos, hogy a strukturális reformok mindenképp érinteni fogják a következő szakpolitikai területeket:

- Mezőgazdaság és Egészségügy
- Energiaszektor
- Adópolitika

¹² http://www.asia.udp.cl/Informes/2013/Abenomics-Finally-a-Solution-to-Revive-Japan_3.pdf

Az abenomics soron következő fázisában olyan lépések szerepelnek, amelyek a társadalom számára jelentősebb lemondással járnak, mint a korábbi fázisok. Olyan intézkedésekről van itt szó, mint például a forgalmi adó megemlése vagy a gazdasági dereguláció.

A kormányfő legutóbbi beszédeiből egyértelműen kiderül, hogy az olyan gazdasági kérdéseken túl, mint az adózás, jövedelem növelés és munkahelyek teremtése szimbolikus kérdések is napirenden lesznek az elkövetkező időszakban. Az alkotmánymódosítás kérdése, ezzel együtt a katonaság újrateremtésének vagy éppen a nukleáris energia kérdése a leginkább meghatározó napirendi pontok Japánban. Július végén került nyilvánosságra egy kormányzati jelentés, amely a japán katonai képesség fejlesztését taglalja.¹³ Ebből a jelentésből kiderül, hogy az év végéig olyan katonai felülvizsgálat folyik, amelynek célja a Japán Önvédelmi Erő haditengerészeti képességének megerősítése. Japán mindezt a régióban egyre élesedő kínai és észak-koreai helyzettel magyarázza.¹⁴ Különösen érdekes ebből a szempontból a kínai-japán kétoldalú kapcsolatokat figyelemmel kísérni.

A kormányfő az előrelátható intézkedésekkel kapcsolatban úgy fogalmazott, hogy a gazdasági reformok folytatása elengedhetetlen, ezek közül kiemelte a jövedelmek emelését, továbbá a külföldi tőke beáramlás növelésének elősegítését, a különböző gazdasági illetve mezőgazdasági zónák létrehozását.¹⁵

Sokak szerint annak ellenére, hogy a japán társadalmon belül az abenomics meglehetősen nagy népszerűségnek örvend, nem biztos, hogy a tervezett nem-gazdasági intézkedéseket könnyen el lehetne fogadtatni a japánokkal. Elsősorban az alkotmánymódosítás, a hadsereg és a nukleáris energia azok a napirendi pontok, amelyek minden bizonnyal meg fogják osztani a japán társadalmat.

A főlényes választási győzelem után számos kétely merül fel Sindzō Abe tervezett intézkedései kapcsán. A nagyobb jelentőségű intézkedések meghozatalához ugyanis kétharmados támogatottságra van szükség. Már az abenomics kapcsán kiderült azonban, hogy a Liberális Demokrata Párt és az Új Komeitō berkein belül is létezik olyan belső ellenzék, amelyik nincs minden elemével megelégedve. Mindez pedig különösen igaz az olyan nagy szimbolikus értékű kérdések kapcsán, mint az alkotmánymódosítás,¹⁶ a katonai és nemzetbiztonsági apparátus megerősítése vagy a nukleáris energia kérdése. Az ilyen

¹³ Japán a II. Világháború óta nem rendelkezik önálló hadsereggel. A hadsereg szerepét a Japán Önvédelmi Erők látja el, azonban csak és kizárólag a védelmi funkciót tekintetében.

¹⁴ http://kitekinto.hu/keletaszia/2013/07/26/japan_csapasmer_kepessegekhez_juttatna_hadsereget/#.UgxXOZlj0eA

¹⁵ <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21583295-can-japan-finally-make-specialeconomic-zones-work-zoning-out>

¹⁶ Sindzō Abe már korábbi miniszterelnöksége alatt is kísérletet tett a japán alkotmány megváltoztatására. A LDP pedig az előző évben a választási kampányban közzé tett egy alkotmánytervezetet.

kérdésekben a kormányfőnek tehát egyszerre kell pártjának bizonyos szárnyát és a választókat meggyőznie.

Japán számára az elkövetkező pár hónap mindenképp érdekes időszak lesz. Számos kérdés fogalmazódik meg mind külföldön, mind Japánon belül a jelenlegi kormány intézkedéseit illetően. A legfrissebb adatok szerint a második negyedévben nem teljesített úgy a japán gazdaság ahogy azt elvárták tőle. Ezzel kapcsolatban még a kormány is kifejezte csalódottságát.¹⁷ Ebből kiindulva kérdéses lehet az abenomics következő fázisának elindítása is. Kérdések továbbá a kormányfő motívumai is, aki ugyan a kampányban a gazdasági intézkedések fontosságát emelte ki, azonban szinte valamennyi nyilvános felszólalásában kitér arra, hogy Japán új korszak kezdeténél áll, amelyhez a beígért nagy léptékű intézkedésekre szükség van. Minden bizonnyal annak ellenére, hogy a kormány már rendelkezik az ehhez szükséges többséggel, ezeket csak akkor lehet meglépni, ha a gazdasági adatok megfelelőek. A választók ugyanis júliusban elsősorban az abenomics sikerei miatt szavaztak bizalmat a kormánynak. A gazdasági sikerek a további politikai intézkedések előfeltételei. Sindzō Abe motívumainak felismerése ebből kifolyólag fontosak, hiszen annyi bizonyos, hogy nem csak gazdasági tekintetben kíván radikális, az ortodox irányvonaltól eltérő úton járni. Ebből a szempontból a kormányzati intézkedések külpolitikai hatásai (japán katonaság kérdése), főleg a kínai-japán kétoldalú kapcsolatok alakulásának kérdése, kiemelkedő külpolitikai relevanciával is rendelkezik.

Újrakezdődő izraeli-palesztin tárgyalások

Három év után újra tárgyalóasztalhoz ülnek az izraeliek és a palesztinok. A béketárgyalások John Kerry amerikai külügyminiszternek köszönhetően indulna újra. Kerry márciusban járt először a Közel-Keleten abból a célból, hogy újraindítsa a megakadt béketárgyalásokat. A tárgyalások vezetője izraeli oldalon Cipi Livni igazságügyi miniszter, a palesztin fél részéről pedig az eddigi főtárgyaló Szaeb Erakat lesz. A tárgyalások első fordulójára Amerikában a ramadán alatt egy a böjtöt lezáró *iftár* vacsora keretében került sor. A résztvevő felek megállapodtak abban, hogy a tárgyalásokat két héten belül folytatják izraeli vagy palesztin területen és ezt követően havi rendszerességgel leülnek egymással.

Izraeliek és palesztinok utoljára 2010-ben ültek le a tárgyalóasztalokhoz, a tárgyalások ekkor a ciszjordániai telepépítések miatt szüntek meg. Az amerikai külügyminiszter a tárgyalások újraindításával kapcsolatban úgy érvelt, hogy szerinte sokkal nagyobb a regionális instabilitás

¹⁷ <http://hu.euronews.com/2013/08/12/lassult-a-japan-gazdasag>

okozta nyomás a két félen,¹⁸ ezáltal a korábbi megoldhatatlannak tűnő problémák felett is nagyobb esély van arra, hogy rugalmasabb kompromisszum jöjjön létre. A tárgyalások különmegbízottja az újonnan kinevezett Martin Indyk korábbi Tel-Aviv-i amerikai nagykövet, aki a Clinton-adminisztráció munkájában is részt vett.¹⁹

A tárgyalások megkezdése előtt az izraeli lakásügyi miniszter bejelentette 1200 új lakás felépítését a Nyugati Parton. Noha korábban Mahmud Abbasz teljes mértékben ellenezte a telepek bővítését, jelenleg azzal a feltétellel fogadta ezt el, hogy ezzel egyidejűleg Izrael szabadon bocsájt 104, az 1994-es béketárgyalások előtt börtönbe került palesztin foglyot. Az izraeli kormánybizottság a tárgyalások kezdetekor jóváhagyta 26 többségében gázai fogoly szabadon bocsájtását.²⁰ A foglyokat négy lépésben fogják szabadon engedni.²¹ A foglyok szabadon bocsájtása erős érzelmeket váltott ki izraeli és palesztin oldalon egyaránt. A palesztinok Abbasz döntését tekintve továbbra is megosztottak, egyesek szerint nem szabadott volna a tárgyalások előtt azt a korábbi kritériumot felrúgni, miszerint a telep bővítés a leendő palesztin államiság elleni legfőbb bűntett. A Hamasz álláspontja szerint az izraeli-palesztin béketárgyalások hatástalanok és ezzel semmit sem lehet elérni annak érdekében, hogy megszűnjön az izraeli megszállás Palesztinában.²²

Jelen körülmények között a tárgyalások kimenetelét tekintve a következő aspektusok azok, amelyek jelentős mértékben befolyásolhatják a megbeszéléseket:

1. Megosztott társadalmak

Az izraeli és a palesztin társadalom meglehetősen szkeptikusnak tekinthető a tárgyalások kimenetelét tekintve. A palesztin társadalom továbbra is megosztott abban a tekintetben, hogy egyáltalán hogyan álljanak a közvetlen tárgyalások folytatásához. A Hamasz véleménye szerint a tárgyalásoknak semmilyen jelentősége sincs, hiszen ez által valós eredményekre nem lehet számítani, a telepek bővítésébe való beleegyezés súlyosbítja a helyzetet.

2. Regionális instabilitás

A béketárgyalást jelentős mértékben befolyásolja a szíriai, illetve az egyiptomi helyzet alakulása. Izrael számára az egyiptomi helyzet kimenetele, valamint az ebből adódó biztonságpolitikai kérdések különösen relevánsak. Fontos kiemelni, hogy Izrael számára regionális szempontból jelentős, hogy az újonnan megválasztott iráni vezetés milyen mértékben változtat, ha egyáltalán változtat az eddigi külpolitikáján.

¹⁸ Elsősorban a szíriai polgárháború, az egyiptomi instabilitás illetve az újonnan megválasztott iráni vezetés, ami mindenképp befolyásolja a Közel-Kelet regionális helyzetét.

¹⁹ <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/1.538586>

²⁰ <http://www.maannews.net/eng/ViewDetails.aspx?ID=620762>

²¹ <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/08/201381355044730911.html>

²² <http://www.maannews.net/eng/ViewDetails.aspx?ID=620527>

Jelenleg úgy tűnik, hogy Amerika bízik abban, hogy a térségben egyre jobban eluralkodó instabilitás meggyőzi a feleket arról, hogy minél itt a kompromisszum ideje. Összességében sokan remélik, hogy a regionális instabilitás egyfajta politikai nyomásként kompromisszumra ösztönzi az érintett feleket.

3. Amerikai külpolitikai szándékok

Nem szabad elfeledkezni az amerikai külpolitikai prioritásokról sem. Az Obamaadminisztráció első kampánya során célul tűzte ki a közel-keleti békefolyamat folytatását. Barack Obama kairói beszéde egy új közel-kelet politika kezdődátumaként lett elkönyvelve a térségben. Jelenleg még nem tudni, hogy a jelenlegi vezetés milyen célokat tűzött ki az elnök imázsára nézve. Szüksége van e Obamának arra, hogy a közel-keleti konfliktus révén írja be magát a történelemkönyvekbe.

4. Státuskérdések

Kérdéses, hogy mekkora esély van jelen körülmények között a közel-keleti konfliktus nagy megoldhatatlan kérdéseinek rendezésére. Noha jelenleg úgy tűnik a palesztin tárgyalók a telepek bővítésének kérdéséhez rugalmasabban álltak, nem szabad hosszú távú következtetéseket levonnunk ebből. Mind a palesztinok, mind az izraeliek számára egyértelmű, hogy ha e kérdések tekintetében nem sikerül közös kiindulópontot találni, akkor bármiféle kétoldalú tárgyalás sikertelenségre van ítélve. Melyek ezek a kérdések?

a) A palesztin menekültek kérdése

A negyvennyolcas háború során és azt követően a későbbi összecsapások során több ezer palesztin volt kénytelen elhagyni otthonát. Ezt a folyamatot a palesztin fél „al-Nakba”, azaz a katasztrófa elnevezéssel illeti, utalva arra, hogy ezek az emberek úgy lettek elűldözve hazájukból. Ma az ENSZ szakosított szerve az UNRWA 5 millióra teszi azon palesztin menekültek számát, akik a mai Izrael területén, a Nyugati Parton vagy épp a Gázai-övezetben éltek vagy ősük ott születtek.²³ Csak a Nyugati Parton és Gázában több mint másfél millió menekült státusszal rendelkező palesztin él.

A vízprobléma lényege, hogy Izrael Állam biztonsági okokra hivatkozva nem engedélyezi önálló, palesztin kutak felállítását a Nyugati Part és a Gázai-övezet területén. A palesztin fél szerint ez által a palesztin lakosság teljes mértékben Izrael kiszolgáltatottja.

b) Jeruzsálem kérdése

Izrael hivatalosan saját fővárosának tartja Jeruzsálemet. Kelet-Jeruzsálemre, mint ahogy ezt a palesztin alkotmány is kimondja a palesztin fél is igényt tart,²⁴ mint a leendő palesztin állam

²³ <http://www.unrwa.org/etemplate.php?id=86>

²⁴ http://en.wikisource.org/wiki/Constitution_of_Palestine_%282003%29

fővárosa. A nemzetközi közösség ugyan elismeri a zsidó állam fennhatóságát Nyugat-Jeruzsálem felett, Kelet-Jeruzsálemet megszállt területnek tekinti.

c) A leendő palesztin állam határai / Nyugati parti telepések

A Palesztin Állam lehetséges határainak kérdése nem választható el az izraeli telepés politikától, hiszen azáltal, hogy Izraelnek nem léteznek végleges határai, tetszés szerint bővítheti, az amúgy a nemzetközi közösség által illegálisnak tekintett telepéket a Nyugati Part területén. Kiemelhető, hogy az illegális telepék kérdése minden bizonnyal, ahogy korábban is, a béketárgyalások sarokköve lesz. A palesztin fél részéről ez volt az a kérdés, amiből nem engedett ez idáig, meglátásuk szerint ugyanis Izrael a telepék bővítésével kívánja végleg meggátolni az önálló palesztin állam létrehozását. A Nyugati Part területén élő telepések száma a 2011-es adatok szerint több mint 320 000 fő.²⁵

Az izraeli palesztin béketárgyalások kronológiája 1967-től 2010-ig

1967. november: Az ENSZ BT meghozza az azóta híressé vált 242-es számú határozatát. A határozat többek között kimondja, hogy Izraelnek ki kell vonulnia a megszállt területekről. A határozat a „földet a békéért” elven nyugszik, ebből kifolyólag kijelenti, hogy a térség valamennyi államának joga van szuverenitás, a területi sérthetetlenség és a politikai függetlenség elismertetésére.

1979 márciusában Menachem Begin izraeli kormányfő és Anvar Szadat egyiptomi vezető aláírták közös megállapodásukat. A felek megegyeztek abban, hogy a keretegyezmény aláírásától számított három hónapon belül békeszerződést kötnek, ezt követően megszüntetik a palesztinokat sújtó gazdasági szankciókat. A második megállapodásban a két állam kötelezettséget vállalt az egyezményben foglaltak megvalósítására és megállapodtak fontos területi kérdések rendezésében is. Ennek értelmében Izrael feladta a Sínai-félszigetet.²⁶ Noha ez az egyezmény az egyik legnagyobb előrelépésnek tekinthető, a legégetőbb problémát, a palesztin menekültügyet ennek sem sikerült rendeznie.

²⁵ http://www.fmep.org/settlement_info/settlement-info-and-tables/stats-data/comprehensive-settlementpopulation-1972-2006

²⁶ <http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=927&title=kozel-keleti-beketargyalasok-i>

Az intifáda évei alatt az izraeli és az amerikai fél is átfogó béketerv kidolgozásán munkálkodott és végül 1991 októberében Madridban tartottak egy békekonferenciát.

1993-ban Izrael és a PFSZ (Palesztin Felszabadítási Szervezet) aláírta az oslói elvi megállapodásokat (Elvi nyilatkozat, Átmeneti megállapodás). Az egyezmények legfőbb eredménye a palesztin önkormányzatiság megteremtése volt.

Az oslói megállapodások szándékosan nem rendelkeztek a nagy megoldatlan kérdésekről, hiszen az izraeli és a palesztin fél azokat békeszerződés formájában kívánta rendezni.

1998-ban Jasszer Arafat, Benjamin Netanjahu és Bill Clinton amerikai elnök kilencnapos Wye Plantation-i csúcstalálkozója után a washingtoni Fehér Házban aláírták az ugyancsak területet a békéért elven nyugvó Wye Plantation-i egyezményt. Izrael ebben a megállapodásban ígéretet tett arra, hogy kivonja katonáit a Nyugati Part további területeiről, a palesztin fél pedig biztosította a zsidó államot, hogy mindent megtesz az Izrael elleni terrorcselekmények ellen. Az egyezményt Benjamin Netanjahu azonban pár hónappal később befagyasztotta, arra hivatkozva, hogy a palesztinok nem tesznek eleget vállalt kötelezettségeiknek.

A következő nagyobb állomás a második Camp David-i csúcs 2000-ben. Annak ellenére, hogy a tárgyalásokon mindkét fél tett engedményeket a korábbiakhoz képest, nem sikerült megállapodni, hiszen Jasszer Arafat számára az, amit az izraeliek felajánlottak nem érte el az engedmények minimális határát. A csúcs után nem sokkal kitört a második, ún. al-Aksza intifáda.

2001-ben Bill Clinton részvételével újabb tárgyalásokra került sor Tabában. A felek nagyobb rugalmasságot mutattak, mint korábban. Az izraeli tárgyalók már készek lettek volna elfogadni, hogy Kelet-Jeruzsálem a majdani palesztin állam fővárosa legyen, azonban Ehud Baraknak nem volt elég ideje a választások előtt, és a választásokat nyerő Ariel Sharon már nem támogatta ezt az elképzelést, sőt sokak szerint úgy sikerült a választásokon nyernie, hogy ezt teljes erővel ellenezte.

2007-ben a Bush-adminisztráció kívánta újraindítani a tárgyalásokat. A tárgyalásokra Annapolisban került sor. Az izraeli miniszterelnök, Ehud Olmert és a PFSZ vezetője, Mahmud Abbas mellett a többi arab ország vezetője is jelen volt. A Hamasz, amely ekkor ellenőrzése alatt tartotta a Gázai-övezetet, nem vett részt a találkozón, sőt a Fatahot emiatt

hazaárulónak bélyegezte A cél 2008 végéig egy teljes körű békemegállapodás elkészítésében körvonalazódott, mindez azonban a téli Gázai-övezet elleni offenzíva miatt megghiúsult.

2008-ban a Hamasz és Izrael fél évre szóló tűzszüneti megállapodást írt alá. A tűzszünet azóta felfüggesztésre került. Az izraeli fél véleménye szerint azért, mert a Hamasz folytatta a rakétatámadásokat izraeli települések ellen, a palesztin fél véleménye szerint, pedig azért, mert Izrael nem szüntette meg a Gázai-övezet sújtó súlyos blokádot. A tűzszünetnek a 2008/2009-es téli Öntött Ólom Hadművelet vetett véget.

2009-es kairói beszédében Barack Obama kijelentette, hogy az izraeli-palesztin béketerv nagy híve. Sokak szerint ezzel új amerikai közel-keleti politika alapjait kívánta lerakni.

2009. november Izrael 10 hónapra befagyasztja a nyugati parti zsidó telepek bővítését. 2010 márciusában azonban újabb 1600 lakóegység építését hagyják jóvá.

2010 szeptemberében Benjamin Netanjahu és Mahmud Abbasz megállapodnak, hogy ezt követően kéthetente tárgyalóasztalhoz ülnek. Októberben Mahmud Abbasz felfüggeszti a közvetlen tárgyalásokat, arra hivatkozva, hogy a telepek bővítésének leállítása egy olyan tárgyalási alap, amelyből a palesztin fél soha nem fog engedni.

Jelenleg a tárgyalások kezdeténél tartanak az érintettek és, noha az amerikai fél meglehetősen optimistának tűnik, kijelenthető, hogy sem Izraelben sem a palesztin területeken nem tapasztalható ilyen jellegű derűlátás. Mostanra a többség mindkét oldalon úgy gondolja, hogy nem biztos, hogy a közvetlen tárgyalások az az eszköz, amely révén valaha is megoldható lenne ez a több évtizedes konfliktus. Jelen körülmények között úgy tűnik valóban az előzőekben felsorolt külső tényezők játszanak majd jelentős szerepet, abban, hogy a palesztin vagy az izraeli vezetés milyen mértékben mutatkozik hajlandónak további kompromisszumokra. Az izraeli-palesztin béketárgyalások történelméből kiindulva kiemelhető, hogy ha tényleges eredményeke nem is értek el, azonban olyan kardinális kérdéseket emeltek be, amely révén legalább az adott társadalmakon belül párbeszédet indítottak el. A jelenlegi helyzettel kapcsolatban azonban fontos megjegyezni, hogy minden bizonnyal ez már nem elégséges, ennél jóval többet várnak el izraeliek, palesztinok és a nemzetközi közösség is.